

І. В. Лов'янова
к.п.н., доцент
ЧНУ ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси
lira7-1-8@mail.ru

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У ПРОФІЛЬНІЙ СТАРШІЙ ШКОЛІ

Концепцією профільного навчання у старшій школі визначено, що **профільне навчання** – вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів та здібностей учнів і створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті та структурі організації навчання [3].

Диференційоване навчання враховує психолого-педагогічні особливості учнів, навчальні досягнення школярів з математики на даному етапі; професійну зорієнтованість та загальнокультурну підготовку учнів, спроможність та схильність до творчості в процесі навчально-пізнавальної діяльності. Як зазначає у своєму дослідженні О. С. Чашечникова [8], реалізується диференційоване навчання через диференціацію: змісту навчання відповідно цілям; рівня навчання відповідно актуальної та потенційної готовності до оволодіння змістом математики як навчального предмета; стратегій і тактик навчання (форм організації, методів, прийомів, дидактичних засобів, що використовуються в процесі навчання), які, в свою чергу, впливають на диференціацію темпу та стилю навчання.

Індивідуалізація навчання у старшій ланці середньої школи передбачає надання учням можливості отримати освіту за різними напрямками, різними навчальними планами і програмами, тобто здійснення профільної диференціації на базі фуркації – побудови навчального плану у старших класах за нахилами (гуманітарним, природничо-науковим та ін.) з наданням переваги певній групі навчальних предметів [2, 23]

Концепцією профільного навчання в старшій школі, розробленою у 2003 році і схваленою колегією МОН України, визначено, що профільне навчання – це особлива система організації освітнього процесу на старшому ступені загальної середньої освіти, яка створює передумови для успішного професійного і більш широкого соціального самовизначення молоді людини. Концепцією визначено п'ять основних напрямів профілізації: суспільно-гуманітарний, природничо-математичний, технологічний, художньо-естетичний, спортивний [5].

У профільних загальноосвітніх закладах передбачається опанування змісту базових предметів на різних рівнях за такими програмами:

1) *програма загальнокультурної підготовки* – обов'язковий мінімум змісту навчального предмета, який не передбачає подальшого її вивчення (наприклад, математика на філологічному профілі; хімія та біологія у профілі інформатика або їх інтегрований варіант у цих профілях);

2) *програма загальноосвітньої підготовки* – обсяг змісту достатній для подальшого вивчення предмета у вищому навчальному закладі – застосовується, коли навчальний предмет не є профільним, але базовим або близьким до профільного (наприклад, загальноосвітні курси біології, хімії у фізико-технічному профілі або загальноосвітній курс фізики у хіміко-біологічному профілі);

3) *програма профільної підготовки* – обсяг змісту навчального предмета поглиблений, передбачає орієнтацію на майбутню професію (наприклад, курси фізики і математики у фізико-математичному профілі або курси біології та хімії у хіміко-біологічному профілі) [5].

Таким чином, маємо, що навчання у профільній школі – це зовнішня диференціація навчання, яка ґрунтується на наступних принципах, виділених Л. Ф. Колесниковим [1, 7]: принцип фуркації (розподіл учнів за рівнем освітньої підготовки, інтересами, потребами, здібностями і нахилами); принцип варіативності та альтернативності (освітніх програм, технологій навчання і навчально-методичного забезпечення); принцип наступності та неперервності (між допрофільною підготовкою і профільним навчанням, професійною підготовкою); принцип гнучкості (змісту і форм організації профільного навчання, у тому числі дистанційного; забезпечення можливості зміни профілю); принцип діагностико-прогностичної реалізованості (виявлення здібностей учнів з метою їх обґрунтованої орієнтації на профіль навчання).

Проектування профільного навчання математики має враховувати щонайменше два фактори: змістову спрямованість і рівень навчання. У старшій школі вивчення математики диференціюється за чотирма рівнями: рівнем стандарту, академічним, профільним та рівнем поглибленого вивчення математики. Кожному з них відповідає окрема навчальна програма.

Рівнева (внутрішня) диференціація виступає основною передумовою наповнення змісту математичних дисциплін у курсі старшої профільної школи особистісним значенням для учнів. В. М. Монахов [4, 45] виділяє такі принципи рівневої диференціації: формування опори – усі без винятку

учні мають пройти етап засвоєння обов'язкового мінімуму знань, який визначають основні нормативні документи в галузі математичної освіти; виділення і відкрите пред'явлення усім учасникам навчального процесу рівня обов'язкової підготовки як основи диференційованого навчання; «ножиці» між рівнем обов'язкових вимог і рівнем навчання – навчати більшого, вимагати меншого; добровільність у виборі учнем рівня засвоєння і звітності; відповідність змісту, контролю й оцінювання знань рівневному підходу, згідно якого контроль має передбачати перевірку в усіх учнів досягнення рівня обов'язкової підготовки. Це доповнюється перевіркою засвоєння матеріалу на більш високих рівнях.

Дотримуючись точки зору Є. І. Смирнова [6], Н. А. Тарасенкової [7] та з огляду на принципи зовнішньої та внутрішньої диференціації навчання старшокласників математики вбачається нам можливим організувати процес навчання математики так щоб відбувалися:

а) трансформація і перехід знаково-символічних систем: вербальної, графічної, символічної (когнітивна візуалізація знань, моделювання, процесуальна орієнтація і т.п.);

б) збір даних, висунання і перевірка гіпотез, рефлексія;

в) формалізація функціональної глобальної суті математичних об'єктів, наочність наступності, наочно-графічні асоціації, наочне моделювання майбутньої професійної діяльності й ін.;

г) використання ланцюжка задач навчального і науково-дослідного характеру для цілей формування прийомів наукового мислення (аналіз, синтез, моделювання, фонова наочність і ін.).

У зв'язку з цим по-новому має визначатися функція шкільної математичної освіти, зміст навчання та його організаційно-методичне забезпечення, оскільки зазначені шляхи потребують розробки і впровадження у практику навчання сучасних технологій і уведення у зміст навчання семіотичного та наочно-модельного компонентів.

Література

1. Колесников Л. Ф. Эффективность образования / Л. Ф. Колесников, В. Н. Турченко, Л. Г. Борисова – М. : Педагогика, 1991. – 272 с.
2. Колягин Ю. М. Профильная дифференциация обучения математике / Ю. М. Колягин, М. В. Ткачева, Н. Е. Федорова // Математика в школе. – 1990. – №4. – С.21-27.
3. Концепція профільного навчання в старшій школі (з коментарями та запитаннями) // Підруч. для директора. – 2003. – №11-12. – С.4-12
4. Монахов В. М. Дифференциация обучения в средней школе / В. М. Монахов, В. А. Орлов, В. В. Фирсов // Советская педагогика. – 1990. – №8. – С.42-47.
5. Про утверждение новой редакции Концепции профільного обучения в старшей школе Указ МОН № 854 от 11.09.09 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/4827/.
6. Смирнов Е. И. Дидактическая система математического образования студентов педагогических вузов: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.08, 13.00.02 / Евгений Иванович Смирнов. – Ярославль, 1998. – 359 с.
7. Тарасенкова Н. А. Використання знаково-символічних засобів у навчанні математики / Н. А. Тарасенкова. – Черкаси: Відлуння-Плюс, 2002. – 400 с.
8. Чашечникова О. С. Теоретико-методичні основи формування і розвитку творчого мислення учнів в умовах диференційованого навчання математики: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Чашечникова Ольга Серафимівна. – Суми, 2011. – 542 с.

Анотация. Лов'янова І. В. Диференціація змісту навчання математики у профільній старшій школі. У статті висвітлюється специфіка зовнішньої та внутрішньої диференціації змісту навчання математики у профільній старшій школі.

Ключові слова: профільна школа, навчання математики, зміст навчання, зовнішня диференціація, внутрішня диференціація.

Аннотация. Ловьянова И. В. Дифференциация содержания обучения математике в профильной старшей школе. В статье представлена специфика внутренней и внешней дифференциации содержания обучения математике в профильной старшей школе.

Ключевые слова: профильная школа, обучение математике, содержание обучения, внешняя дифференциация, внутренняя дифференциация.

Annotation. Lovyanova I. V. Differentiation of the content of educating to mathematics in profile senior school.

In the article the specific of internal and external differentiation of the content of educating to mathematics at profile senior school is presented.

Keywords: profile school, the educating to mathematics, content of educating, external differentiation, internal differentiation.